

מנחות ד היא שיחתי

נושאים לשיחה ודיון
לקחת מדף הגמרא אל משעולי החיים

שיעורי "היא שיחתי" מיועדים ללומדי הדף היומי המבקשים להעשיר את הלימוד עם נושא מעניין לקחת הביתה".

הם כוללים נושאים לדיון, פולמוסים, חיזוקים, לקחים, קושיות, הקשרים לפרשת השבוע והמועדים, ועוד ועוד.

מטרת השיעורים לעורר שיח תורני גם לאחר שהלימוד הסתיים. בבית או בעבודה, עם האשה או הילדים, בשבתך בביתך ובלכתך בדרך.

אחרי רוב התלמידים!

וצריך ביאור, מה השייכות בין הכרעת ההלכה למניין התלמידים. אנו מסיקים מכאן שהכרעת ההלכה היא לפי הדיעה שמתקבלת יותר על דעת לומדי התורה. ככל שיש יותר תלמידים ההולכים לאורו של רב פלוני כך יש יותר משקל לדיעה הזו. הייתם מאמינים?

תופעה | אם אין מבינים את דבריו העמוקים, אין הלכה כמותו!

"כלום הגענו לסוף דעתו דרבי שמעון?" לשון זו היא ייחודית על רבי שמעון. לשון דומה מצאנו על חברו רבי מאיר בעירובין יג"ב "אמר רבי אחא בר חנינא: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של רבי מאיר כמותו, ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו - שלא יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו".

ובאמת, יש אומרים שזהו הטעם שבדרך כלל אין הלכה כרבי שמעון מחבירו, משום לשון הגמרא אצלנו "כלום הגענו לסוף דעתו דרבי שמעון", וכמו שאצל רבי מאיר לא נפסקה הלכה כמותו בגלל זה.

לכאורה צריך להבין, וכי בגלל שרבי מאיר ורבי שמעון אין חביריהם יורדים לסוף דעתם לכן אין הלכה כמותם. הלא אדרבה, דוקא בגלל "שאין בדורו כמותו" ו"לא הגענו לסוף דעתו" זאת סיבה לעשות עיקר מדבריהם העמוקים.

גם כאן אנו רואים שעיקר התורה נכתבת על ליבם של ישראל, ומה שאין לב חכמי ישראל שבדור מבין ומשיג, הרי אין זו התורה שניתנת עבור אותו הדור. כי הקב"ה מלמד תורה לעמו ישראל בכל דור ודור וכותבה על לוח ליבם.

פנימיות | דרכו של רשב"י לעשות עיקר מפנימיות הדבר

הנה, ידוע ששיטת רבי שמעון בכל מקום היא לעשות עיקר מפנימיות הדברים, ולכן סבירא ליה שאינו מתכוין מותר, ומלאכה שאינה צריכה

וורט | לחבר סוף זבחים לתחילת מנחות

הדף שלנו נפתח בתיאור מחלוקת ייחודית: שתי דיעות קיצוניות ודיעה שלישית המסופקת בין שני הצדדים הקיצוניים. "מילתא דפשיטא ליה לרבה להאי גיסא ולרבא להאי גיסא מיבעיא ליה לרב הושעיא".

מעניין הדבר שלשון זו נמצאת רק עוד פעם אחת בתלמוד וזה בדף האחרון למסכת זבחים שסיימנו זה עתה: "מילתא דפשיטא ליה לרבה בחד גיסא ולרב יוסף בחד גיסא מיבעי ליה לרבי ינאי".

הלא דבר הוא שסוף זבחים ותחילת מנחות עוסקות בתופעה ייחודית זו.

התבוננות | התורה ניתנת בלבבות חכמי ישראל

אנו לומדים כאן את הפער האפשרי בין דיעות חכמינו. יתכן שאחד מהם יסבור שהדבר פשוט שמחשבה הניכרת שאיננה אמת אינה פוסלת והשני יסבור שהדבר פשוט שדוקא מחשבה כזו פוסלת יותר, ואז יבוא השלישי ויסתפק האם פשוט כהצד הזה או פשוט כהצד הזה...

נשאלת השאלה: וכי רבא לא יודע שרבה היה פשוט לו להיפך. מדוע הוא כל כך בטוח בסברתו שלו, הרי הוא ידע שרבה (הגדול ממנו) היה פשוט לו לאיך גיסא!

אנו למדים כאן שהתורה ניתנת לכל חכם לפי חכמתו שלו המתאימה לשורש נשמתו וחלקו בתורה.

כאשר יושבים הדיינים לדין אסור לאחד מהם לומר "דעתי שדעתו של דין פלוני נכונה", שכן, אם אתה מקבל את דברי הדיין ההוא, אין לנו כאן שתי דיעות אלא אחת. אנו רוצים לשמוע מה אתה סובר מצד עצמך.

והנה מצאנו שמי שגדול מחבירו במניין תלמידיו יש לו כוח מכריע יותר לפסוק הלכה כמותו. עד כדי כך שהגמרא בסנהדרין אומרת שחזקיהו היה חושש שמא הקב"ה יטה אחרי דעתו של שבנא לפי שהיו לו יותר תלמידים! אלא שלימד אותו הקב"ה שקשר רשעים אינו קשר. אבל אילו לא היה כאן עסק עם רשע אלא עם דיעה אחרת, היה הקב"ה נוטה

יצא יום הכיפורים והלבין לשון השעיר המשתלח וכבר נראה מראה הכהן הגדול כמראה הקשת בענן. וכן להיפך: מה טעם יהיו בני הארצות המזרחיות שומעים קול "לך אכול בשמחה לחמך כי כבר רצה אלקים את מעשיך" ויוצאים בשמחה לילך מחיל אל חיל לעשיית הסוכות, בשעה שעדיין עבודת כהן גדול בירושלים עודנה בעיצומה, וכל ישראל רועדים וזוחלים ומקווים שתתקבל העבודה לרצון.

וכן ביום העומר, הרי יתכן שיהיו ארצות שלא יוכלו לאכול מן התבואה החדשה אע"פ שכבר הקריבו מנחת העומר, מפני שעדיין הם ביו"ט ראשון של פסח! וכן להיפך, יהיו ארצות שכבר החל אצלם י"ז בניסן ולכן יכולים לאכול מן החדש אע"פ שעדיין לא הקריבו מנחת העומר! לכן הדגישה התורה "בעצם היום הזה... בכל מושבותיכם" היינו בכל מקום ומקום לפי זמן "עצם היום הזה" שלו. עד כאן תורף דברי בעל "לחדשיו יבכר" שליט"א.

והנה, לפי"ז יש לדון האם אכן יש להגדיר את קרבן העומר כ"מתיר" והרי הוא לבדו אינו מתיר - במקומות שעדיין לא החל יום ט"ז, ומאידך גם בלעדיו יש היתר - במקומות שכבר חלף לו יום ט"ז, ואם כן לכאורה אין כאן אלא איסור שלא לאכול חדש ביום ט"ז קודם שהקריבו העומר, אבל אין העומר "מתיר" ממש. ועוד צריך להעמיק בזה בעז"ה בהמשך המסכת בסוגיות של העומר.

נידון | האם ספירת העומר מצוה שהזמן גרמא

הגמרא אומרת שהתנא לא כתב "חוץ ממנחת העומר" מכיון ש"כי קתני הנך שאין קבוע להן זמן, הא דקבוע לה זמן לא קתני" ופירש רש"י "דקבוע לו זמן - בניסן". וצריך להבין מדוע לא כתב רש"י "בששה עשר בניסן" אשר הוא זמנה של מנחת העומר.

והנה, ידועים דברי הרמב"ן שמצוות ספירת העומר שאינה מצווה שהזמן גרמא, ולכן נשים חייבות בה. וביארו האחרונים דס"ל שספירת העומר אין לה זמן קבוע מצד עצמה, אלא היא "מיום הביאם את עומר התנופה" ולכן אין היא נחשבת מצוה שהזמן גרמא.

אמנם דבריהם קשים קצת, שהרי התורה החשיבה זו ליום מסויים, "מיום הביאכם את עומר התנופה", ומה בכך שאילו היתה הבאת עומר התנופה ביום אחר היה ממילא ספירת העומר ביום אחר, הרי עדיין היה זה נחשב "הזמן גרמא" שהרי מפורש בפסוק שאין "הבאת העומר" גורמת לספירת העומר אלא "יום הבאת העומר" הוא הגורם, ויום הבאת העומר הוא קבוע בט"ז ניסן.

ולכן נראה באופן אחר קצת: שגם הבאת העומר עצמו אינו תלוי בזמן, כיון שלא אמרה תורה שמצוותו בששה עשר בחודש הראשון אלא שהוא "ממחרת השבת", [ובזה נתנה פתח לטועים לפרש על שבת בראשית] הרי שמצוותו שמיד לאחר הפסח יביאו העומר ויספרו חמישים יום להבאת שתי הלחם, ואין זה נוגע כלל לזמן אלא

לגופה מותר, ודבר הגורם לממון כממון דמי - דאין הולכים אחרי המציאות החיצונית אלא הפנימית. וכן לגבי קיום דיני התורה הוא דורש טעמא דקרא ולפי זה קובע פרטי ההלכה, דאין הוא עושה עיקר מהצורה החיצונית של הציווי אלא לפי פנימיות הכוונה והטעם העומד מאחורי הציווי. וזהו כפי שורשו של רשב"י לגלות פנימיות סתרי התורה.

לכן מתאים הדבר שעל רשב"י נאמר בדף שלנו "כלום הגענו לסוף דעתו דרבי שמעון", מאחר שהוא עושה עיקר מפנימיות הדברים העמוקה מני ים.

למדנות | האם העומר מתיר גם במקומות שאצלם עדיין ט"ז ניסן

הגמרא אומרת שמכיון שמנחת העומר באה להתיר את החדש, אם קמצה שלא לשמה פסולה כיון שבאה להתיר ולא התירה.

והנה, כתב הטורי אבן בחגיגה דאפילו בזמן שבית המקדש קיים אם חלף יום ט"ז ולא הקריבו העומר, במזיד או באונס, הותר העומר. דלא מסתבר שיהיו אסורים לאכול כל השנה עד שיניפו שוב עומר בשנה הבאה. אלא כל שעבר יום ט"ז מותר החדש גם בזמן שביהמ"ק קיים.

והנה, יש להתבונן, שאם נתאחרו מלהקריב את העומר עד שעה אחרונה של יום ט"ז (כמבואר שבגמרא בסוכה שכן יהיה אם יבוא משיח בתחילת ליל ט"ז, שייאלצו להתעכב בהכנת העומר וכו' עד סוף יום ט"ז) הרי באותה שעה כבר יש ארצות רבות שבהן כבר חלף לו יום ט"ז, האם יהיו אסורים באותן ארצות מלאכול החדש כיון שעדיין לא הקריבו עומר בירושלים, או שכיון שבמקומם עבר יום ט"ז הרי כבר הותרו באכילת חדש גם אילו לא יקריבו העומר כלל, כמו שכתב הטורי אבן הנ"ל!

וכן יש להסתפק להיפך, אם בשעה שהקריבו העומר עדיין היה מקום בעולם שלא התחיל בו יום ט"ז. האם יתכן שיהיה מותר להם לאכול מן החדש עוד קודם שנכנס יום ט"ז.

והנה, יש כמה מצוות זמניות שהתורה נקטה בהן לשון "בעצם היום הזה", והוא ביום הכיפורים, יום העומר, יום חג השבועות. וביאר הרמב"ן (אמור כג, כח) דזהו משום שבהם עיקר היום מחמת עבודת המקדש, שביהמ"ק מתכפרים בעבודת הכה"ג ובעומר ממנחת העומר ובהג הביכורים בהביאכם מנחה חדשה, ולכן באה התורה להדגיש שקדושת היום נוגעת ל"עצם היום הזה" אף בזמן החורבן שאין נוהגת העבודה.

ושמעתי מידידי הגאון רבי יעקב ישראל שטיינהויז שליט"א בעמח"ס לחדשיו יבכר לבאר על פי דברי הרמב"ן בסגנון אחר קצת, דבשלושת המועדים הללו יש מקום להסתפק בנוגע למקומות הרחוקים, כגון ביום הכיפורים היה מקום לסבור שלא ילכו אחרי שעות היום במקומות הרחוקים אלא לפי שעון ירושלים, שהרי מה טעם יהיו בני הארצות המערביות בוכים ומתחננים ב"מעשה העבודה" בזמן שבירושלים כבר

שהחטא היה ב"רפרוף לביה" ולא בפיה ובלשונה, אלא בכך שממאנת לשוב לתשוקתה ולתשוקת אישה].

והנה, החטאת היחידה שהיא מלכתחילה בעוף (גם אצל עשיר/ה) היא חטאת יולדת, ואולי הרמז בזה שהחטא שלה זעיר כל כך שאינו צריך כפרה אלא להכשירה לקדשים, ואילו העולה היא מבהמה (אם ידה משגת) משום שעיקר הכפרה צריכה בעניין העולה: הרהורי המחשבה וביטול העשה.

אמנם במשך חכמה תחילת פרשת תזריע, כתב כך: יולדת עשירה מביאה חטאת עוף. לפי שקרבנה כדר' שמעון שבשעה שיוולדת ומצטערת נשבעת שלא תזקק לבעלה [ובמדרש היא רפרפה וכו']. לכן מביאה יונה לחטאת שאינה מנחת בן זוגה ואינה נזקקת אלא לבן זוגה. והעולה הוא כפי הנראה אחרי שהיתה אסורה לבא אל הקודש כל ימי טהרתה, וכעת באה אל הקודש ובתודה לשמו יתברך על אשר שבה לאיתנה, "לא יראה פניו ריקם", והוא כעין קרבן ראיה.

למה שהוא "ממחרת הפסח" שאז חייב להביא העומר, ומאותו היום שהביאו העומר יספור חמישים יום. ודו"ק היטב.

אשר לפי זה נראה דהוקשה לרש"י איך הגדירה הגמרא שמנחת העומר "קבוע לה זמן" הרי אין לה זמן כלל, אלא שהיא צריכה להיות "ממחרת הפסח", כמו שהשריש לנו הרמב"ן.

וביאר רש"י דאה"נ מצד יום ט"ז ניסן, אין הוא נחשב "זמן קבוע", שאין מצוותו אלא ממחרת הפסח, אבל הא מיהת בעינן שיהא העומר בניסן, שהוא חודש אביב השעורים ואז שייך להביא מנחת העומר מן השעורים ומצד זה בלבד נחשב "זמן קבוע", שאינו יכול לחול בחודש אחר, אך מצד "ששה עשר בניסן" אינו נחשב "זמן קבוע" כיון שאין זה זמן מסוים אלא "ממחרת השבת".

ביאור | מדוע אצל יולדת החטאת להכשיר והעולה לכפר

מבואר בסוגיא שלנו שלמרות שבדרך כלל קרבן החטאת בא לכפרה, הרי בקרבן יולדת דוקא קרבן העולה בא לכפרה ואילו קרבן החטאת בא להכשירה לאכול קדשים.

אולי ההסבר בזה משום שקרבן עולה מכפר על הרהורי עבירה וביטול מצוות עשה, והנה חז"ל אומרים שהיא צריכה כפרה על כך שמתוך ייסוריה גומרת אומר שלא להיזקק לבעלה. כפי הנראה עיקר החטא בזה הוא בהרהור הלב וביטול מצוות "לשבת יצרה" (שגם אשה מחוייבת בה) וחובות שיעבודה לבעלה.

[והנה, בנדה לא, ב הקשה רב יוסף שאם מפני שהיא קופצת ונשבעת היתה צריכה להביא קרבן שבוע, אבל בדברי חז"ל במדרש רבה מבואר תשובה לזה: "בשעה שהאשה יושבת על המשבר, היא אומרת עוד איני נזקקת לבעלי מעתה, והקב"ה אמר לה תשובי לתשוקתך, תשובי לתשוקת אישך, רבי ברכיה ורבי סימון בשם ר"ש בן יוחאי אמרו לפי שרפרפה בלבה לפיכך תביא קרבן מרופרף, ב' תורים, ב' בני יונה..." הרי

מעניין לדעת | מהו "ים המלח" בערבית?

הגמרא אומרת שדמי החטאת של נזיר שמת ילכו לים המלח. ראו בהערות שוטנשטיין שהביאו מחלוקת האם הכוונה ל"ים המלח" הנמצא בגבולה המזרחי של ארץ ישראל, או לים הגדול שבמערב ארץ ישראל, שמכונה גם הוא לפעמים "ים המלח" על שם מימיו המלוחים להבדיל מים הכנרת ונהרות המים המתוקים שבארץ ישראל.

והנה, הרמב"ם בהלכות ציצית כותב שחילזון התכלת מצוי בים המלח, ובמבט ראשון זה מפליא הרי בים המלח אין כל בריה יכולה לחיות, ועוד, שהרי התכלת נמצא בנחלת זבולון שהוא לחופי ים התיכון. אבל באמת הרמב"ם מתכוון לים התיכון הנקרא בערבית "אל-בחר אל-מלאח" הים המלוח (לעומת ים המלח הנקרא אל-בַּחַר אל-מַיִת, הים המת).

